

PEDAGOGIK MAHORAT

MS
2022

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

Maxsus son

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2022

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2022, Maxsus son

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zaruriy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 6 marta chiqadi.

Jurnal O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy

Elektron manzil: ped_mahorat@umail.uz

TAHRIR HAY’ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o‘rinbosari: Navro‘z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul kotib: Hamroyev Alijon Ro‘ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G‘arbiy Universitet, Bolgariya)

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Mustafa Said Arslon, , filologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O‘rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharopovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Chariyev Irgash To‘rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Qahhorov Otabek Siddiqovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

To‘xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori, dotsent

Hayitov Shodmon, tarix fanlari doktori, professor

To‘rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Rajabov Qahramon, tarix fanlari doktori, professor

Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Muhitdinova Xadicha Sobirovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Niyozmetova Roza Hasanovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Ne‘matovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)

MUNDARIJA

Nodir YADGAROV. Bo‘lajak chizmachilik o‘qituvchilarida kasbiy ko‘nikmalarni shakllantirishda axborot texnologiyalarning o‘rni	8
Sanjar AZIMOV. Tasviriy san’atda sinfdan tashqari ishlarning ahamiyati	11
Dilshod MAMATOV. Muhandislik grafikasi fanini o‘qitishning innovatsion usullari (kompyuter grafikasi asosida)	14
Tolib SOBIROV, Qavmiddin OMONOV. Muhandislik grafikasini o‘qitishda me‘morchilik obidalaridagi geometrik yasashlarning tarbiyaviy ahamiyati	18
Arif KADIROV, Mehriniso QAHHOROVA. Yoshlarni kasb-hunarga yo‘naltirishda milliy qadriyat va an‘analarning o‘rni	21
Shuhrat G‘ULOMOV. Tarixiy janrda O‘zbekiston tasviriy san’ati rivoji	24
Shodijon BAKAYEV, Sherozjon SHOKIROV. Badiiy bezash ishlarida ranglarni to‘g‘ri qo‘llash tartibi va ularning emotsional ta’siri	27
Qoryog‘di JUMAYEV. Kasb-hunar ta’limi va tarbiya berish jarayonida sharq rivoyatlaridan foydalanish metodlari	30
Muzafar AVLIYAKULOV. Tasviriy san’at o‘qituvchisi tashkilotchi, metodist va ijodkor	32
Гульнора ХАКИМОВА. Традиционная одежда узбекских женщин	34
Viloyat TUXSANOVA. Kashtachilik san’ati	37
Muhayyo AZIMOVA. O‘zbek xalq amaliy bezak san’ati turlari va ularning o‘ziga xos tomonlari	41
Sanjar AZIMOV, Maftuna SULAYMONOVA. Bo‘lajak tasviriy san’at o‘qituvchilarini tayyorlash jarayonida tasviriy san’atning zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalardan foydalanish metodikasi	44
Shodijon BAKAYEV, J.B.NE‘MATOV. Interyerni sharqona qirma uslubda bezatish texnologiyasi	47
Oybek SHOMURODOV. O‘rta maktab tasviriy san’at fanida kompyuter texnologiyalaridan foydalanish	50
Aziza MUSINOVA. Amaliy bezak san’atida tasvir va kompozitsiyaning tutgan o‘rni	54
Akmal AMINOV. Autocad grafik dasturida 3d o‘lchamli obyekt nuqtalarining koordinatalarini kiritishning o‘ziga xos usullari	57
Gulshod OSTONOVA. Tasviriy san’at darslarida borliqni idrok etish hamda o‘quvchilarning fazoviy tasavvurlarini oshirish	61
Нозима КАДЫРОВА, Паризод РОЗИКОВА. Особенности национального платья жительниц Бухары в XIX веке как элемент изучения истории региона	64
Nigora IBATOVA. XIX-XX asr O‘zbekiston rassomlari ijodida manzara janri	67
Shahnoza IBADULLAYEVA. “Manzara janrida ijod qilgan rassomlar asaridan nusxa ko‘chirish” modulini o‘qitishda innovatsion ta’lim texnologiyalaridan foydalanish ahamiyati	71
Avaz SHUKUROV, Nargiza ASLANOVA. Kulolchilik - xalq amaliy bezak san’atining bir turi sifatida	76
Shodijon BAKAYEV, M.S.TO‘RAYEVA, D. USMONOV. Amaliy san’atda ranglardan foydalanish va ularning o‘ziga xos xususiyatlari	79
Nafisa AVLIYAKULOVA. Bo‘lajak o‘qituvchi shaxsiyatini rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalaridan foydalanish	83
Sherali AVEZOV. Amaliy sanat tarixi va uning turlari	86
Muxiba SULAYMONOVA. Tasviriy san’atning shaxs ma’naviy kamolotida tutgan o‘rni	89
Alisher SHIRINOV. Tasviriy san’atni o‘qitishda borliqni idrok etish mashg‘ulotlari	91
Sadoqat SHODIYEVA. Arxitektura yodgorliklarida tasviriy va amaliy san’atni qo‘llanilishi	94
Nozima ASLANOVA. Boshlang‘ich sinf o‘qish darslarida o‘quvchilarning badiiy va axborotli matnlar mazmunini anglash va uni izohlash malakalarini rivojlantirish	97
Mohinur JALOLOVA. Diniy binolarda bezak san’ati	100
Maxbuba KARIMOVA. Xalq hunarmandchiligi darslarida amaliy bezak san’ati mashg‘ulotlarini o‘rgatish metodikasi	103
Jo‘rabek YARASHEV, Maftunabonu AKRAMOVA. O‘rta ta’lim maktablarda musiqaning muammo va yechimlari	106
Журабек ЯРАШЕВ, Нодира ШАДМАНОВА. Вопросы музыкальной гармонии в наследии просветителей IX-XII веков и их гуманистическое значение для культуры молодого поколения	108
Jo‘rabek YARASHEV, Maxfuza KAMBAROVA. Zamonaviy pedagogikada kreativlik tushunchasi	112
Maxfuza KAMBAROVA. Umumta’lim maktablarida musiqa darslarining nazariy asoslari	117
Jo‘rabek YARASHEV, Munisa RIZOYEVA. Musiqa madaniyati darslarida stilizatsiya uslubini turli usullarda qo‘llashning mazmuni	120
Zarnigor ALAYEVA. Yoshlarni musiqa ta’limi orqali milliy istiqlol g‘oyalari ruhida tarbiyalash	122

Nargiza RAFIYEVA. O‘zbek kitobot va miniatura san’ati	126
R.N.RAXIMOV, M.K.AKRAMOVA. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining vokal-xor malakalarini tarkib toptirish	129
Baxrom MADRIMOV. O‘quvchilarni darsdan tashqari tadbirlar jarayonida axloqiy-estetik tarbiyalash	132
Sanoqul DO‘STOV. Musiqani tinglab uni idrok etishning maqsadi va tarbiyaviy ahamiyati.....	135
Davron RO‘ZIYEV. Konsert namoyishiga tayyorgarlik faoliyati	139
Baxtiyor MUSTAFOYEV. Umumiy o‘rta ta’lim tizimi islohotlarida musiqa madaniyati	143
To‘xtasin RAJABOV. Musiqa madaniyati darslarida xalq qo‘shiqlarining tarbiyaviy ahamiyati	146
Shoira NOROVA. Yosh avlodni musiqa san’ati orqali tarbiyalash yo‘llari	149
Ilhom QO‘SHAYEV. An’anaviy musiqiy merosni o‘rganishni metodik takomillashtirishga yo‘naltirilgan ta’lim mazmuni	152
Ibrohim KAYUMOV. San’atning turlari va ularning tarbiyaviy ahamiyati	154
Sadritdin GULOV. O‘zbekiston maktablarida musiqa cholg‘ulariga yo‘naltirishning zamonaviy ilg‘or innovatsiyalari.....	157
Halim HASANOV. Vatanga sadoqat hissini shakllantirishda fanlararo aloqadorlik (musiqa fani misolida)	159
Shavkatjon KAMOLOV, Husniddin HIKMATOV. Talabalarda mustaqil ta’limni tashkil etish.....	161
Сайфулла АБДУЛЛАЕВ. Краткосрочные рисунки как средство формирования художественного воображения студентов в процессе рисования по памяти и представлению	163
To‘lqinjon Muxamedov. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida milliy madaniyatni tanishtirish orqali fuqarolik shaxsini shakllantirish	167
O‘g‘iloy RAMAZONOVA, Ferangiz Odilova. O‘n ikki maqom tizimi va uning o‘ziga xos xususiyatlari ..	169
Malohat RAXMATOVA, Gulbahor ISTAMOVA. “Shashmaqom” nasr (ashula bo‘limining ikkinchi guruh sho‘balarini) o‘rgatish yo‘llari.....	171
Olimxo‘ja KARIMOV, Rahim XODJAYEV. Musiqa to‘garaklarida o‘quvchilarni skripka cholg‘u sozi bilan tanishtirish.....	173
Ma‘rifat UMUROVA. Maktabgacha ta’lim muassasasida o‘yin bola tarbiyasining muhim vositasi.....	176
Shohruh SHODIYEV. Qashqar rubobida xalq kuylarini notalashtirishning o‘ziga xos xususiyatlari.....	181
Azamat Rajabov. Markaziy Osiyoda musiqa ilmiga asos solgan olim va mutafakkirlar ishlarining tahlili ..	186
Рустам АТАМУРАДОВ. Формирование умений и навыков по школьному репертуару учителей музыки в общеобразовательной школе	188
Sherzod SHAMSIYEV, Dilbar MO‘SINOVA. Xor uchun yozilgan musiqa asarini tahlil qilish yo‘llari.....	191
Сухроб АБДУЛЛАЕВ. Формы организации научно – исследовательской и творческой деятельности студентов направления образования “Изобразительное искусство и инженерная графика”.....	193
Olimxo‘ja KARIMOV, Gulmira QUTLIYEVA. O‘quvchilarda vokal-xor malakalarini shakllantirish	195
Olimxo‘ja KARIMOV, Sitorabonu SHARIPOVA. Qo‘shiq va kuylar orqali komil inson shaxsini tarbiyalashning nazariy asoslari.....	198
Qobil QORIYEV. O‘zbek musiqa san’atining qadimiy ildizlari tarixidan	200
Abror AZIMOV. Zardushtiy va buddaviylar davri ommaviy musiqa va badiiy san’at tarixi va turlari	202
Said BOLTAZODA. Avesto davrining xorazm va sug‘diyona musiqa maktablari madaniyatida ijrochilik uslublari.....	204
Davron RO‘ZIYEV, Jamshid NIYOZOV. Maqomga ixtisoslashtirilgan maktab o‘quvchilarini shashmaqomning nasr bo‘limi vositasida axloqiy estetik tarbiyalash.....	206
Sanoqul DO‘STOV, Zilola RUZIYEVA. O‘quvchilarning musiqiy tafakkurini shakllantirishda milliy dutor cholg‘usining o‘rni va tarbiyaviy ahamiyati	208
Mehriniso Begmurodova. Maktabgacha ta’lim muassasalarida musiqa terapiya mashqlarining ahamiyati ...	210
Zafarbek YAQUBOV. Bo‘lajak musiqa o‘qituvchisi ma’naviyatini rivojlantirishda Xorazm xalq dostonlarining o‘rni	212
Umidbek BOLTAYEV. Milliy musiqiy meros-o‘quvchilar estetik tarbiya vositasi.....	214
Uchqun BOLIYEV. Ma’naviy axloqiy tarbiyaga kompleks yondashish	217
Maqsuda AXMEDOVA. Musiqiy tasavvurlarni shakllantirishda pedagogika va psixologiya fanining muhim vazifalari	219
Adilshoda TO‘YMURODOV. Innovatsion texnologiyalardan foydalanishda o‘quvchining ijodkorligi	222
Hafiza HAMIDOVA. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini folklor qo‘shiqlari vositasida tarbiyalashda alla qo‘shig‘ining ahamiyati.....	225
Mirshod XODJIYEV. Buxorcha va mavrigi turkumi haqida.....	228
Firangiz SHUKUROVA. Buxoro folklor qo‘shiqlarining maktab darsliklaridagi o‘rni	230
Shaxnoza YAXYOYEVA. Buxoro shashmaqomining yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati	233

Shoira NOROVA

Buxoro davlat universiteti
san'atshunoslik fakulteti
musiqa ta'limi kafedrası katta o'qituvchisi
E-mail: s.u.norova@buxdu.uz

YOSH AVLODNI MUSIQA SAN'ATI ORQALI TARBIYALASH YO'LLARI

Maqolada yosh avlodni musiqa san'ati orqali tarbiyalash yo'llari va musiqa o'qituvchisi o'z kasbiga va bolalarga mehr qo'ygan madaniyati, keng dunyoqarashi, mohir ijrochi, musiqa san'atiga kasbiy qiziqishi ularning umumiy ta'rifi va tarixi bilan tanish bo'lishi kerakligi yoritildi.

Kalit so'zlar: an'ana, munosabat, jarayon, majburiyat, idrok, olqishlar, ovutmacholar, erkalamalar, qiziqmacholar.

В статье рассматриваются пути воспитания подрастающего поколения через музыкальное искусство и культуру учителя музыки, любящего свою профессию и детей, широкий кругозор, талантливого исполнителя, профессиональный интерес к музыкальному искусству и их общее определение. и история.

Ключевые слова: традиция, отношение, процесс, обязанность, восприятие, аплодисменты, ласки, любопытство.

The article discusses the ways of educating the younger generation through the musical art and culture of a music teacher who loves his profession and children, a broad outlook, a talented performer, professional interest in musical art and their general definition. and history.

Key words: tradition, attitude, process, obligation, perception, applause, caresses, curiosity.

Kirish. Musiqa tarbiyasi - insonning ruhiy olami, nozik his-tuyg'ulari, ichki kechinmalari va ijtimoiy faoliyatini boshqarishda yosh avlodga shodlik va ilhom baxsh etib, ularning aqliy, axloqiy rivojlanishiga, badiiy va ma'naviy tarbiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ajdodlarimiz asrlar davomida musiqaning qudratiga tahsinlar o'qiganlar. Ular o'z munosabatlarida, mehnat faoliyatlarida, hayotda undan bahramand bo'lganlar, ezgu niyatlarini amalga oshirganlar. Ayniqsa, kattalar hamisha o'z farzandlarini o'ylab yashaganlar, mehnat va ijod bilan shug'ullanganlar. Bu jarayon ularda bola va uning taqdiri to'g'risida qayg'urish majburiyatining tabora chuqurlashuvi tarzida kechib, talay qo'shiqlarning yaratilishiga sabab bo'lgan.

Asosiy qism. Chaqaloqni parvarish etish mas'uliyati behad katta bo'lgan. Onalar ana shu murakkab ma'suliyatni o'z zimmlariga olganlar. Bu yo'lda qo'shiq ularga madadkor bo'lgan. Bolalarni qo'shiq bilan uxlatganlar, yig'lasa kuylab ovutganlar, erkalamalar, hatto qo'shiq bilan chaqaloqqa dahldor rasm-rusumlarni bajarganlar. Shu tariqa allalar, aytim-olqishlar, ovutmacholar, erkalamalar, qiziqmacholar yuzaga kelgan. Shuni ham aytish zarurki, allalar, aytim olqishlar, ovutmacholar, erkalamalar, qiziqmacholarning ijod etilishida barcha kattalar: otalar, buvilar, bobolar, amma-yu xolalar qatnashgan bo'lsalarda, baribir, onalar yetakchi o'rinda bo'lganlar. Shu bois, musiqa bolalarga faol emotsional ta'sir ko'rsatib, ularning ruhiyatini va fiziologiyasini o'zgartira oladi. Chunki musiqa hayotni va kelajakni aks ettiradi. Inson musiqani ona allasi orqali idrok etib, umrbod musiqadan zavq oladi va madad topadi.

Milliy-ma'naviy qadriyatlarimiz qatorida ko'p asrlik musiqiy merosimizga ham alohida e'tibor ega. Xalqimizning ajoyib xilma-xil va bir-biridan go'zal mahalliy musiqiy an'alaridan, mumtoz musiqaning yuksak durdonalaridan, maqom namunalaridan ma'naviy zavq olish, ruhiy bahramand bo'lish imkoniga ega bo'ldilar. Bu an'alar esa uzoq davrlar mabaynida shakllangan bo'lib, ular xalqimizning turli sharoitlaridagi turmush tarzi, mehnat mashg'ulotlari, urf-odat va bayramlari kabi jarayonlar bilan bog'liqdir. Milliy musiqa ta'limining asosiy maqsadi barkamol avlodni milliy musiqa merosimizga vorislik qiladigan, bilimli, sog'lom yoshlarni tarbiyalash va ularni Ona Vatanga bo'lgan mehr-u muhabbatini oshirishdan iborat. Shu bilan birgalikda, har bir o'quvchining musiqiy iqtidorini, san'atga bo'lgan ishtiyoqini yanada oshirish musiqa ta'limining asosiy vazifasidir. Mazkur maqsadni amalga oshirishda ta'lim mazmuni va o'qitish uslubiyotini takomillashtirishda musiqa ta'limining milliy, an'anaviy va hozirgi zamon yutuqlariga hamda ilg'or tajribalarga ijodiy tayanish maqsadga muvofiqdir. Musiqa o'qituvchisi o'z kasbiga va bolalarga mehr qo'ygan madaniyatli, keng dunyoqarashli, mohir ijrochi, musiqa san'atiga kasbiy qiziqishda bo'luvchi, kishilar bilan ishlay oladigan, yaxshi tashkilotchi, san'atning hamma turlari, ularning umumiy ta'rifi va tarixi bilan tanish bo'lishi, xalq ta'limi sohasida musiqiy cholg'u asbobi, dirijyorlik, musiqa tarixi, qo'shiq kuylash sirlari, vokal xor malakalari haqida darslar bera oladigan bilimli, tajribali, xonanda, dirijyor, jo'rnavozchi, bir

soʻz bilan aytganda musiqa nazariyotchisi va musiqa asboblarida mohir ijrochi boʻlmogʻi lozim. Dars ishlanmalarini va xujjatlarini yozuvchi, musiqa madaniyati darslarini innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida tashkil eta olishi zarur. Tabiiyki, odob-axloq oʻqituvchi shaxsning eng muhim fazilati sanaladi.

Musiqa oʻqituvchisi ham odobli, tarbiyasi, madaniyatli va oʻquvchilarga nisbatan mehribon murabbiy boʻlishi, jamiyatning ilgʻor shaxsi boʻlishga intilishi, davr talabini tushunish, sanʼatimiz va madaniyatimiz istiqbolini his eta olishi, yuksak musiqa madaniyatiga ega faol targʻibotchi boʻlishi lozim. Bundan tashqari, musiqa oʻqituvchisi mutaxassisligini egallagan har bir shaxs musiqa oʻqituvchisi boʻlish bilan birga “Sanʼatkor” hamdir. Musiqa oʻqituvchisi oʻz fanini jon dildan sevishi, bolajonlarni hurmat qilib, mehr bilan musiqa darslarini olib borishi oʻz faoliyatida pedagogika, psixologiya, musiqa uslubiyoti etika va nafosat tarbiyasini uygʻunlashtira olishi milliy musiqamiz qonuniyatlarini, madaniy merosimizni, yosh avlod ongiga toʻgʻri va sodda qilib yetkaza olishi musiqa oʻqituvchisi oldiga qoʻyilgan vazifalar jumlasiga kiradi. Hozirgi zamon musiqa oʻqituvchisi pedagogik muloqat ustasi boʻlishi, har qanday vaziyatda ham pedagogik taʼsir usullaridan unumli foydalanish qobiliyatiga ega boʻlmogʻi lozim. Shuningdek, musiqa oʻqituvchisi ilmiy tafakkur egasi, ilgʻor tajribalar shaydosi, izlanuvchan - ijodkor boʻlib, musiqa oʻqitishning yangi shakl va usullarini kashf etishga intiluvchan boʻlishi talab etiladi.

Muhokamalar va natijalar. Bolalarning musiqiy bilimlar tizimida musiqa tinglashning ahamiyatini baholash murakkabdir. Musiqa tinglamay madaniyatni oʻrgatish, dunyo musiqa sanʼati durdonalari bilan tanishtirish, musiqaning ifoda vositalarini oʻrgatish, yuqori musiqa sanʼati asarlariga nisbatan muhabbat uygʻotish mumkin emas. Bu sifatlarni shakllantirishda musiqa tinglash jarayonining juda katta oʻrni bor. Musiqa tinglash jarayonida, bolalar turli bastakor va kompozitorlar asarlaridan namunalar tinglaydilar. Shostakovichning taʼbiri bilan aytganda, “Musiqani sevish uchun, avvalambor, uni tinglash kerak...” Vatan, doʻstlik haqidagi, mehnat va boshqa jismoniy hamda aqliy faoliyatlar mavzusidagi asarlarni tinglash, bolalarga ijobiy taʼsir qiladi. Bola tinglangan musiqa yoki sanʼat asari haqida birorta savol bermasa, unda biror hissiyot vujudga kelmasa, shaxsiy hissiyot va munosabat bilan bogʻlanmagan xabar tarzidagi aloqagina paydo boʻlsa, demak vazifa bajarilmagan, maqsadga erishilmagan hisoblanadi.

V.I.Petrushin “Musiqiy psixologiya” asarida musiqaning psixologik xususiyatlari haqida toʻxtalar ekan, musiqa idrokiga ham toʻxtalib oʻtadi. Uning fikricha, tinglovchi biror bir musiqiy asarni tinglaganda, uning muallifi va kuyning nomini avval eshitgan boʻlsa darhol aniqlay oladi. Har bir musiqiy asar insonning hayoti davomida orttirgan taassurotlari, kechinmalarini uygʻotadi. Lekin tinglovchi musiqiy asarni tinglaganda, oʻzining emas, balki kompozitorning kayfiyati, his-tuygʻularini musiqaning ifoda vositalari orqali anglashi kerak. V.I.Petrushinning fikriga koʻra, musiqiy idrokni shakllantirish bu musiqiy eshitish qobiliyatini shakllantirishga bogʻliq ekan. Lekin u yana shuni taʼkidlaydiki, kishining tarbiya koʻrgan muhiti, bilimi, yoshi ham uni musiqiy idrokiga sezilarli taʼsir koʻrsatar ekan. Har bir kishining musiqiy didi uning turar joyi, yashash muhiti va uni oʻrab turgan ijtimoiy muhit bilan chambarchas bogʻliq, deb hisoblaydi, V.Petrushin. Olim yana “... musiqiy idrok tafakkurning boshlangʻich bosqichi...” - deydi. Demak, olimning fikrini tahlil qilar ekanmiz, shunday xulosa chiqarishimiz mumkin:

1. Musiqiy idrok eshitish sezgisi bilan bogʻliqdir.
2. Musiqani idrok etganda avval egallangan taassurotlar gavdalanar ekan.
3. Kishilarning musiqiy didi ular yashayotgan ijtimoiy muhit bilan bevosita bogʻliq ekan.
4. Musiqiy idrok taffakur jarayonining ilk bosqichlaridan biridir.

N.A.Vetlugina oʻzining “Musiqani idrok etish” nazariyasida musiqaning nihoyatda taʼsirchanligi va uni inson ongi orqali idrok etish malakalarini shakllantirishning boshlangʻich bosqichlari haqida bayon etadi. Avvalambor, N.Vetlugina bolalarni musiqiy asarlarni idrok etishi muammosi bilan koʻp shugʻullangan olimadir. U musiqa tinglashning ahamiyati haqida gapirar ekan, ijro etishdan koʻra musiqa tinglash kishilar ruhiyatiga koʻproq taʼsir qilishiga urgʻu beradi. Shuningdek, N.A.Vetlugina musiqa tinglash jarayonining ham oʻz metodikasi boʻlishi haqida gapiradi.

Maktabda oʻquvchilarga har xil mazmundagi qoʻshiqlarni tinglatar ekanmiz, tinglash jarayonini tashkil etish va uni samarali usullarini ishlab chiqish joizdir. N.Vetluginaning taʼbiriga koʻra, musiqa kishiga har tomonlama taʼsir koʻrsatadi: kuy va uning musiqiy ifodasi kishining hissiyotiga taʼsir qilib, unda har xil hislarni uygʻotadi, turlicha kayfiyotlarni hosil qiladi. Qoʻshiqning matni, gʻoyaviy mazmuni faqat hissiyotga emas, balki tinglovchilarning ongiga ham taʼsir qilib, ularni hayajonlantiradi va fikrlashga majbur etadi.

Musiqa madaniyati mashgʻulotlarlarida musiqa tinglashni ahamiyatini baholash murakkabdir. Bolalarga musiqa tinglash madaniyatini oʻrgatish, ularni dunyo musiqa sanʼati durdonalari bilan tanishtirish, musiqaning oʻta boy ifoda vositalarini oʻrgatish, yuqori badiiy saviyadagi musiqa sanʼati asarlariga nisbatan muhabbat uygʻotishda musiqa tinglash jarayonining oʻrni juda katta.

Xulosa. Demak, musiqiy taʼlim tizimida, xususan, musiqa tinglash taʼlim mazmunining asosini tashkil qiladi. Bolalar asar tinglash jarayonida yakkanavoz va joʻrnovozlikni ajrata bilishlari, ansambl va orkestr

ijrosini farqlay bilishlari, sozlar va cholg'ular tembrini ajrata olishlari, o'zbek, qardosh va jahon xalqlari bastakorlari asarlaridan namunalar tinglay olishni o'rganishlari zarur. Bolalarda musiqa tinglash orqali musiqa, uning obrazlari vositasida hayotni, borliqni estetik idrok etish, anglash va bilish qobiliyati rivojlanib boradi, musiqiy asarlarni badiiy-g'oyaviy jihatdan mantiqan to'g'ri idrok etishga, musiqiy did va tafakkurlarini rivojlantirishga, musiqiy asarni qadrlashga, uni to'g'ri baholashga qulay sharoit yaratiladi.

Adabiyotlar

1. Норова Шоира Умрзаковна ОБУЧЕНИЕ СТУДЕНТОВ В ДУХЕ УВАЖЕНИЯ К НАЦИОНАЛЬНЫМ ЦЕННОСТЯМ ПОСРЕДСТВОМ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ // Наука, техника и образование. 2021. №2-2 (77).

2. Shoira Umrzoqovna Norova MUSIQA MADANIYATI DARSLARINING XUSUSIYATI VA TUZILISHI // Scientific progress. 2021. №5.

3. Norova Shoira Umrzoqovna. (2021). METHODS OF PERFORMANCE BY MUSICAL INSTRUMENTS. *European Scholar Journal*, 2(9), 55-56.

4. Норова Шоира Умрзаковна, Хазратова Камола Нусратиллаевна РОЛЬ ОБРАЗОВАНИЯ В ПОДГОТОВКЕ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ // Academy. 2021. №2 (65).

5. Норова Шойра Умрзаковна ВЗАИМОЗАВИСИМОСТЬ СОЦИАЛЬНОЙ СРЕДЫ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ЛИЧНОСТЬ СТУДЕНТА // Вестник науки и образования. 2020. №21-2 (99).